

Ο ΔΙΑΡΚΗΣ ΤΡΟΦΟΔΟΤΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Βλέποντας τις ατέλειες της κοινωνίας των πολιτών – ατέλειες οι οποίες είναι αναπόφευκτες και κάθε τι άλλο θα ήταν ένας ουτοπισμός από εμάς – είμαστε υποχρεωμένοι να αναζητήσουμε ένα τέταρτο πυλώνα, ένα πυλώνα στον οποίο θα υπάρχουν και θα λειτουργούν τα σημεία εισόδου της ποιότητας που η απουσία της προκαλεί ανθρωπολογική και λειτουργική κατάρρευση. Η ποιότητα είναι το πνευματικό στοιχείο σε κάθε τομέα.

Μέχρι τώρα έχει πολιτογραφηθεί η ποιότητα, είτε ως ένα στοιχείο αναγκαίο για την ανάδειξη του ατομικού μέσα στο καθολικό, ως ένα στοιχείο μιας αυθαίρετης τεκμηρίωσης και απογραφής της ποιότητας αλλά κυρίως ως τεκμηρίωση της ως ενός παράγοντα ανισότητας και ολοκληρωτισμού. Αυτό το βλέπουμε εξάλλου και στις ρατσιστικές θεωρίες, πολιτικές, και σε άλλους τομείς. Το ζήτημά λοιπόν είναι η δημοκρατική ανάπτυξη και διαχείριση της ποιότητας απέναντι στις δυνάμεις που είναι ενάντιες και οι οποίες συχνά είναι συντριπτικές. Εδώ ταιριάζει το σχόλιο στην εισαγωγή του «βιβλίου της συνειδήσης» του πατήρ Σπέε, που με μεγάλο κόστος τόλμησε να μιλήσει για το παραλήρημα του κυνηγιού των μαγισσών και της Ιεράς Εξέτασης, αναφερόμενος σε «αυτό που στερούνται οι μεγάλοι άρχοντες που τα έχουν όλα: κάποιον που να λείπει την αλήθεια». [1]

Η δημοκρατική ανάπτυξη & διαχείριση εισόδων του «κεφαλαίου εξελίξεων»

Μπορούμε να μιλήσουμε για την ύπαρξη ενός γενικού εξελικτικού κεφαλαίου, ενός σχεδίου, ενός κώδικα – με μεταφορικό και αλληγορικό τρόπο έκφρασης – «DNA ανάπτυξης» της κοινωνίας και του πολιτισμού, και στο πλαίσιο αυτό να εξετάσουμε τις «πύλες δράσεων» αυτών των «γονιδίων της εξέλιξης».

Μιλάμε στην πραγματικότητα, για μια κοινωνία της ποιότητας, για μια κοινωνία του πνεύματος. Σε μια κοινωνία ποιότητας, η ίδια η ποιότητα εκφράζει μια πνευματική διάσταση. Είναι μια διάσταση που δεν απορρέει από το υλιστικό πεδίο της μαθηματικής και δεν θεμελιώνεται στο δίκαιο της ισχύος για το οποίο ο Ρουσσώ σχολίασε ότι: «η ισχύς είναι μια φυσική δύναμη και δεν βλέπω καθόλου ποια ηθική μπορεί να προκύψει από τα αποτελέσματά της». [2]

Εξάλλου, για αυτό το λόγο παραμένει ένα ζητούμενο και όπου πραγματώνεται δημιουργείται αίτημα για μια νέα ποιότητα. Τη νέα πνευματική προοπτική λοιπόν, σε αυτήν την κοινωνία του πνεύματος, μπορούμε να την προσεγγίσουμε μέσα από ένα ξεκαθάρισμα εννοιών. Δεν είναι μια κοινωνία υποκειμένων και με την έννοια αυτή, δεν ασκεί έναν εξ απονομής ρόλο αλλά είναι μια κοινωνία διαλεκτικής, είναι μια κοινωνία διαχείρισης των εννοιών, είναι μια κοινωνία δράσης των πρωτοποριών.

Όταν όμως θελήσουμε να προσεγγίσουμε την κοινωνία του πνεύματος αληθινά, θα πρέπει να ξεκαθαρίσουμε τι είναι πνευματικό, και τι δεν είναι. Δημιουργείται στον σύγχρονο κόσμο ένα πεδίο μεταυλιστικών αξιών. Το πόσο αυθεντικό είναι αυτό είναι ένα ζήτημα καθώς η καταφυγή και η καθήλωση στο παρελθόν – με την έννοια ότι το παρελθόν είναι κάτι κεκτημένο, κάτι υλοποιημένο – είναι μια μορφή υλισμού. Δηλαδή ο αναχρονισμός και ο φονταμενταλισμός είναι μορφές υλισμού.

Όσο και στο παρελθόν υπήρξαν σημεία εξάρσης της ποιότητας και του πνεύματος. Πως απομονώνουμε αυτά και πως κατοχυρώνουμε μόνο αυτά ως περιεχόμενο της κοινωνίας της ποιότητας και του πνεύματος; Είναι ζητήματα τα οποία θα τα λύσει το μέλλον με ένα τρόπο καθοριστικό, αλλά εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι ενυπάρχουν κατά αναλογία κάποιοι κίνδυνοι παρόμοιοι με τους κινδύνους της κοινωνίας των πολιτών.

Η κοινωνία των πολιτών για να εξισορροπηθεί, χρειάζεται ένα όραμα, ένα απόθεμα μεταυλιστικών αξιών που θα της επιτρέψουν να κάνει την εσωτερική της υπέρβαση και σύνθεση με ένα τρόπο πρόδου, με ένα τρόπο λειτουργικό, που να διασφαλίζει την εξέλιξη του μέλλοντος.

Η κοινωνία του πνεύματος, είναι μια κοινωνία που πρωταρχικά διευκρινίζει τον κόσμο των εννοιών. Διευκρινίζει τον κόσμο της σημασίας και της σημαντικότητας. Ιεραρχεί διαλεκτικά τις σημασίες και τις αξίες και ταυτόχρονα διαμορφώνει ένα πλαίσιο οργανικής ενότητας σημαντικών φυσιολογικών, δημιουργικών στην ιστορία του ανθρώπου και της ανθρωπότητας.

Αποτελεί ένα πεδίο ιστορίας των «μεγάλων αυτοργάνων των ιδεών», των ιθυνόντων του πνεύματος και της διανόησης, και επίσης, η κοινωνία του πνεύματος, εκφράζει έναν κώδικα πολιτισμού, ένα πολιτισμικό DNA. Θα λέγαμε ότι περισσότερο από όλα εκφράζει μια προσέγγιση «εξελικτικής ωριμότητας», και όχι τόσο ένα κώδικα ο οποίος είναι θάσφατος. Εκφράζει ένα οικολογικό πεδίο πολιτισμού και ανάπτυξης, μια πορεία αειφορικής πρόδου.

Αυτοί οι «παράγοντες ενανθρώπισης των ιδεών», αρχών και αξιών αποτελούν – όπως το έθεσε ο Κλέρκ Μάξγουελ κάνοντας λόγο για το κρίσιμο «κύμα στις υποθέσεις των ανθρώπων» [3] – τους «συστημικούς ελκυστές» της ιστορίας, που παρά το μικρό τους δημογραφικό και ποσοτικό εκτόπισμα λειτουργούν ως οι αξονικοί συντελεστές της ιστορίας με μια «πολλαπλασιαστική δυναμική διάχυσης» και συγκροτούν την πνευματική και πολιτισμική ελίτ που είναι απουσιάζουσα από τη γοητεία της όποιου εξουσίας ή τρέχουσας πλασματικής υπεραξίας.

Η κοινωνία του πνεύματος είναι το ζωτικό πεδίο για τη δυναμική των εξελίξεων αυτών μέσα στο πλαίσιο της ισχύος και των κατανομών της, απελευθερώνοντας το νου από το αυτονόητο, εξάλλου όπως παρατηρεί ο Λιούις Μάμφορντ: «ο ίδιος ο ενοποιημένος άνθρωπος δεν είναι το τέρμα. Γιατί, ποιος μπορεί να βάλει όρια στην ανάδυσση του ανθρώπου ή στη δύναμή του να ξεπερνά τα προσωρινά του επιτεύγματα; Μέχρι σήμερα δεν έχουμε όρια στη φαντασία, ούτε και στις πηγές που τη θρέφουν. Όλοι οι στόχοι, τους οποίους πετυχαίνει ο άνθρωπος, δημιουργούν μια καινούρια αφετηρία, και το τέρμα της ζωής του ανθρώπου είναι μόνο ένα ξεκίνημα». [3]

Πρωταρχικά η κοινωνία του πνεύματος αμβλύνει τα είδωλα της ισχύος και της εξουσίας, τόσο στο πεδίο της αγοράς όσο και στο πεδίο της πολιτικής διαχείρισης. Και ακόμη τοποθετείται απομυθοποιητικά, εξευγενιστικά και εξομολογητικά, απέναντι στον ναρκισσισμό της κοινωνίας των πολιτών. Η κοινωνία των πολιτών εκτός του εποικοδομητικού, δημιουργικού, διαμεσολαβητικού, υποστηρικτικού έργου της είναι και φυσικός φορέας ναρκισσισμού, ο οποίος σε τελική ανάλυση είναι ο ίδιος με αυτόν που εκφράζεται επίσης τόσο στην πολιτική εξουσία και στη νοσοτροπία της θεσμικής διαχείρισης όσο και στη λειτουργία της αγοράς.

Το πλαίσιο λοιπόν της ανάπτυξης της κοινωνίας του πνεύματος και της ποιότητας είναι συνδεδεμένο με τη διευκρίνηση από τη μια των όρων και από την άλλη με το άνοιγμα της κοινωνικής ανάπτυξης σε μια ανέλιξη ιδεών μέσα στο κοινωνικό σώμα. Όσον αφορά δε στη σημασία της διευκρίνησης των εννοιών αυτή αρκεί να αναλογιστούμε το σημαντικό της ρόλο στη σύνταξη των διεθνών κειμένων βάση των οποίων καθορίζονται με ακρίβεια οι διεθνείς δεσμεύσεις τα δικαιώματα και υποχρεώσεις.

Η κοινωνία του πνεύματος περιλαμβάνει όπως έχουμε πει και πιο πριν, τις προσωπικότητες εκείνες που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε ως τους «πυλωρούς ιδεών» της ανθρώπινης κοινωνίας. Μέσω των «αυτοργάνων ενανθρώπισης» των ιδεών, των εννοιών και των δράσεων, κινούμαστε με ανθρώπινα χέρια και πόδια, με ανθρώπινη νόηση σε έναν χώρο που διαμορφώνεται καθολικά από σχέσεις. Η κοινωνία του πνεύματος λειτουργεί ως ρυθμιστής της νοσοτροπίας. Δεν είναι ακριβώς θεσμικός εταίρος, αλλά το αναγκαίο πεδίο άσκησης πολιτικής και το αναγκαίο «πεδίο ανοίγματος» στο ενδιαφέρον και στην προσφορά του καθενός. Είναι το πεδίο ανοίγματος σε μια κοινωνία ενδιαφέροντος, σε μια κοινωνία εθελοντισμού και δημιουργίας. Αυτό είναι το δυναμικό της κοινωνίας του πνεύματος σε σχέση με την κοινωνία των πολιτών.

Ορίζουμε και παρουσιάζουμε έτσι την κοινωνία του πνεύματος ως μη ταυτόσημη με την κοινωνία των πολιτών, επειδή ακριβώς η έννοια του πολίτη δεν προϋποθέτει αναγκαστικά μια τάση προσφοράς ή μια τάση αλληλεγγύης ή την πραγμάτωση ενός διαφωτιστικού ορίου συνειδητότητας της νοσοτροπίας που έθεταν μεγάλοι διαφωτιστές όπως ο Εμμάνουελ Κάντ σχολιάζοντας: «δύο πράγματα γεμίζουν την ψυχή με διαρκώς ανανεωνόμενο και ολοένα αυξανόμενο θαυμασμό και σεβασμό: ο ένας ο ουρανός από πάνω μου και ο ηθικός νόμος μέσα μου». [4]

Με άλλα λόγια, μιλάμε για έναν πυρήνα δράσεων και αξιών μέσα στο εσωτερικό της κοινωνίας των πολιτών, ο οποίος πυρήνας από την αρχή ορίζεται ως το «πλαίσιο της υπέρβασης της υλικότητας». Η υλικότητα τοποθετείται, αφενός μεν στο πλαίσιο της «ανταγωνιστικότητας» και αφετέρου στο επίπεδο της «ρεαλιστικής» διαχείρισης των υφιστάμενων καταστάσεων. Τα υφιστάμενα αποτελούν μια τροχοπέδη, φυσιολογική βέβαια, απέναντι στην εξέλιξη ή ανέλιξη της κοινωνίας και με την έννοια αυτή αποτελούν υλοποιημένες πραγματικότητες. Στο δρόμο λοιπόν της υπέρβασης της υλικότητας, η κοινωνία του πνεύματος ορίζεται ως μια κοινωνία που αφενός δεν μερίζεται αμιγώς την εξουσία ή την αγορά και αφετέρου δεν μερίζεται την προσδοκία των πολιτών απέναντι στην εξουσία ή την αγορά.

Είναι μια κοινωνία που δημιουργεί ένα πλεόνασμα, ένα κεφάλαιο πολιτισμικό και με την έννοια του πολιτισμικού κεφαλαίου, αν θέλουμε να είμαστε και πιο διεξοδικοί, πρέπει να ορίσουμε το κεφάλαιο εκείνο που σχηματίζεται από τις μεταυλιστικές αξίες, μαζί με τις αξίες που συνδέονται με την ομαλότητα. Οι μεταυλιστικές αξίες που αναδεικνύουν την εσωτερικότητα του ανθρώπου, που αναδεικνύουν την ολότητα και την αλληλεγγυότητα, είναι εκείνες οι αξίες που τείνουν προς το μέλλον, που αξιοποιούν το παρελθόν και δεν αποτελούν μια καθήλωση στην ανάμνηση της πνευματικότητας του παρελθόντος.

Η καθήλωση στην ανάμνηση της πνευματικότητας του παρελθόντος, είναι ένα καθαρά υλιστικό πεδίο, και δεν πρέπει να δημιουργείται καμμία σύγχυση για αυτό. Έτσι λοιπόν η κοινωνία του πνεύματος ως ένας τέταρτος πυλώνας ολοκληρωμένης κοινωνικής και δημοκρατικής ανάπτυξης, εκφράζει ένα πεδίο γέννησης της ιστορίας μέσα από ταλαντούχες φυσιογνωμίες, οι οποίες ωστόσο δεν προσδιορίζουν, δεν λειτουργούν τον εαυτό τους ως ένα πεδίο απορρόφησης της υπεραξίας. Έστω και αν αναδεικνύονται βιογραφικά και ιστορικά εκείνοι λειτουργούν σε ένα πλαίσιο ομαδικότητας και διαχέουν τη δράση των ιδεών στην ολότητα κάτι που μας θυμίζει ο Groethuysen σχολιάζοντας: *«μόνο ο σοφός έχει συνέχεια το όλον στο μυαλό του, δεν ξεχνά ποτέ τον κόσμο, σκέφτεται και ενεργεί συναρτήσει του σύμπαντος».* [5]

Ιστορικά τέτοια παραδείγματα έχουμε πολλά, και σίγουρα στο μέλλον μπορούμε να δούμε περισσότερα.

Το πρόβλημα λοιπόν για εμάς, είναι, το πως θα ορίσουμε, πως θα δημιουργήσουμε και πως θα αναγνωρίσουμε, την κοινωνία του πνεύματος και της ποιότητας. Αυτή η αναγνώριση της κοινωνίας του πνεύματος και της ποιότητας είναι κεφαλαιώδης για την ιστορική εξέλιξη.

Η ιστορική εξέλιξη έχει διαμορφωθεί μέσα από μια εισροή ιδεών, από ένα ταμειευτήρα εμπνευσμένης νόησης, ο οποίος λειτουργεί καθοριστικά σε πολλούς τομείς. Μεταξύ των άλλων και στον τομέα της ρύθμισης της αγοράς, ας μη μας διαφεύγει το γεγονός ότι και η ίδια η αγορά είναι μια επινόηση. Με την έννοια αυτή η κοινωνία του πνεύματος είναι ένας διαρκής τροφοδοτικός παράγοντας της εξέλιξης. Το ίδιο ισχύει και για τους θεσμούς και για την κοινωνία των πολιτών.

Ενώ οι τρεις πυλώνες παραμένουν ως θεσμικοί εταίροι, η κοινωνία του πνεύματος δεν είναι ακριβώς θεσμικός εταίρος αλλά πολιτισμικός. Ο πολιτισμικός όμως εταίρος πρέπει να κατοχυρωθεί ως ένα βήμα επικοινωνίας, ως ένα βήμα αναγνωρίσιμης παρέμβασης και παρουσίας ιδεών, ως ένα πεδίο που κάνει αναδιανομή της επικοινωνιακής και της πολιτικής υπεραξίας με έναν τρόπο παραγωγικό και δημιουργικό για τις εξελίξεις. Η κοινωνία του πνεύματος παρέχει τη λύση, την έξοδο από το αυτονόητο και την ομηρία στο δεδομένο και με την προοπτική αυτή αποτελεί το κομβικό σημείο για τη λύση των προβλημάτων και των αδιεξόδων. Στην κοινωνία του πνεύματος μπορούμε να συμπεριλάβουμε πολλές πλευρές έκφρασης του ανθρώπου και της κοινωνίας αλλά σε κάθε περίπτωση είναι ανθρωπολογικά ενήμερη όπως παρατήρησε ο Καντ για: *«τη σαγήνη της (οποιασδήποτε) εξουσίας (που) αναπόφευκτα μειώνει την κριτική ικανότητα του ανθρώπου και τη δυνατότητά του να βασίζεται στον ορθό λόγο».* [6] αλλά και του μυστηρίου της αγάπης και της ενόρασης στην καρδιά του κάθε ανθρώπου που ο Καζαντζάκης πρόκρινε ως μείζονα αναγκαιότητα για την εξισορρόπηση του υλικού, τεχνικού και διανοητικού πολιτισμού για να κατακτήσουμε επάξια την ειρήνη και την ελευθερία ως βασικό έργο της προτεινόμενης από τον ίδιο της «Διεθνούς του Πνεύματος» [7], ένα όραμα που συμμεριζόταν και ο θεμελιωτής της σύγχρονης Δελφικής Ιδέας, ο Άγγελος Σικελιανός.

Το πρωταρχικό πεδίο διάκρισης είναι το πεδίο διάκρισης των εννοιών. Η δημοκρατικότητα της ταυτοποίησης δεν σημαίνει και αποποίηση της ποιοτικής και αξιακής αναγνωρισιμότητας στις δημιουργικές εταιρότητες και εμπνευσμένες προσωπικότητες. Ίσα – ίσα δεν διαμορφώνεται μια τυφλή υπεραξία όταν η αναγνωρισιμότητα στο πρόσωπο των αυτουργών πραγματοποιείται. Δεν διαμορφώνεται μια τυφλή υπεραξία που συσσωματώνεται ως συνήθως σε ένα απρόσωπο συγκεντρωτισμό εξουσίας, ο οποίος τελικά θα προσωποποιηθεί στο γραφειοκρατικό εκτελεστικό μηχανισμό και τις προσωπικότητές του, είτε αυτή η γραφειοκρατία είναι δημοκρατική είτε ολοκληρωτική. Σε καμμία περίπτωση δεν βοηθάει στη δημοκρατία η μη αναγνωρισιμότητα των ρόλων και των αυτουργών.

Από την άλλη μεριά επίσης δεν σημαίνει ότι μια δημοκρατική κοινωνικότητα της κοινωνίας του πνεύματος και των αυτουργών – των ατόμων ή των ομάδων – έχει να κάνει με μια αφαίμαξη, μια αποστράγγιση της εσωτερικότητας και της δημοκρατικής μοναχικότητας. **Οι λεπτές διακρίσεις είναι αυτές που προσδίδουν το ποιοτικό χρώμα στη σχέση ανάμεσα στους πυλώνες της δημοκρατικής ανάπτυξης του μέλλοντος.**

Ο Νέος Κένυς:

I. Ο νέος Κένυς

II. Πολιτική, οικονομία, κοινωνία των πολιτών & αναδυόμενος ολοκληρωτισμός

IV. Το περίγραμμα του νέου Κεϋνσιανισμού

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

[1] S. Fisher – Fabian, “Και όμως γυρίζει”, εκδόσεις Κονιδάρη

[2] «Ο ισχυρότερος δεν είναι ποτέ τόσο δυνατός ώστε να μείνει για πάντα κυρίαρχος, αν δεν μετατρέψει την ισχύ του σε δίκαιο και την υποταγή σε καθήκον. Από εδώ πηγάζει και το δίκαιο του ισχυρότερου Η ισχύς είναι μια φυσική δύναμη και δεν βλέπω καθόλου ποια ηθική μπορεί να προκύψει από τα αποτελέσματά της. Η υποταγή στη δύναμη είναι μια πράξη ανάγκης όχι βούλησης. .. Με ποια έννοια τότε θα μπορούσε να θεωρηθεί καθήκον; » Ζαν Ζακ Ρουσσώ, ‘Το Κοινωνικό Συμβόλαιο’, εκδόσεις Πόλις

[3] Λιούις Μάφορντ, “Οι μεταμορφώσεις του Ανθρώπου”, εκδόσεις Νησίδες

[4] S. Fisher – Fabian, “Ανθρωποι που Άλλαξαν τον Κόσμο”, εκδόσεις Κονιδάρη

[5] Εντγκάρ Μορέν, “Οι επτά Γνώσεις Κλειδιά για την Παιδεία του Μέλλοντος”, εκδόσεις Εκδόσεις του 21ου

[6] Αλ Γκόρ, “Προσβολή στη Λογική”, εκδόσεις Καθημερινή

[7] Σύντομο χρονικό του βίου του Νίκου Καζαντζάκη

http://portal.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kathextra_100018_24/10/2006_169183

25 Φεβρουαρίου 2010,
Γιάννης Ζήσης, Δημοσιογράφος – Συγγραφέας
Μέλος της γραμματείας της ΜΚΟ ΣΟΛΩΝ
ioannisziisis@solon.org.gr